

Otthon – haza

Kisgyerekek szívesen játszanak olyan felületeken, amelyeknek jól felismerhető határaik vannak – egy szőnyegen, egy asztalon, a földre terített takarón. Egy szoba világa túl nagynek tűnik számukra, határokat és korlátozásokat keresnek, egy házacskát a házban, amely túl nagy nekik. Keresik a maguk terét, hazát keresnek maguknak. Erre tanítanak minket a gyerekek: Túl kicsik vagyunk ahhoz, hogy merő határtalan-ságban éljünk. Nem vagyunk óriások, emberi léptékekre van szükségünk.

A haza nem végtelen hely, hanem olyan hely, amelynek határai és körvonalai vannak. Az egész világban nem lehet otthon lenni. Ahhoz túlságosan nagy a világ, mi pedig túlságosan kicsik vagyunk. Lehet szenvedni a haza szűkösségétől, de ellenkezőleg, lehet attól is szenvedni, hogy szemünk sehhol sem talál biztos pontot. De hogyan építsünk magunknak házat a világ nagy házában?

Hogyan válik otthonossá az ember? Régebben és szegényebb korokban ez nem volt kérdés. Az emberek határok közé születtek, és többnyire nem is tudták átlépni azokat. Az ember a család vagy a klán határai között élt, s azt csak nehezen hagyhatta el. Az ember egy hely határai között élt, és nemigen jutott ki onnan. Az ember hagyományok és szokások határain belül élt, és nem sérthette meg azokat. Az ember bevésődött emlékek határai között élt, s azok meghatározott gondolkodásra és viselkedésre kötelezték. A világ szűk volt, s aki elhagyta, a „nyomorba” ment, vagyis külföldre. Ezért az emberek, különösen a fiatalok, akkoriban a felszabadító városi levegőre vágytak; a nagyobb világra vágyakoztak, ahol az ember nem zsákmánya a szűkösségnek; nem rabja a holtaknak és annak a szűk életvilágnak, amelyből nem tud kilépni.

A mi korunk másmilyen. Szinte minden határt magunk mögött hagyhatunk, s gyakran a korlátlan egyedül létben landolunk. Ami korábban eleve adott volt, azt ma meg kell teremtenünk: a határokat. Mit jelent ez, és hogyan teremthetünk magunknak olyan határokat, amelyek nem válnak ismét börtönné? Áttekintem a régi körvonalakat, és megfontolom, mi használható belőlük.

Először is a tagolt időre gondolok, amely körvonalazta az emberek tapasztalatait. Többnyire a vallás adta

meg az időkeretet. Megvolt a böjti és az adventi időszak, amikor az embernek meghatározott módon kellett viselkednie: kevesebbet ettek, nem dohányoztak, nem tartottak bálokat. Nem kellett mindenkinek mindig újból kitalálnia, hogyan viselkedjék. Az idő megmondta. Megvoltak az év csúcspontjai és ünnepi időszakai: a karácsony, a húsvét, a templom búcsúnappja. Ilyenkor másképp öltözködtek, másképp étkeztek, s az ünnepen fölébe emelkedtek a szegényes hétköznapoknak. Létezett a vasárnap, amelyen nem dolgoztak, templomba mentek, és tünődőbbek voltak, mint máskor.

Az emberek nem éltek az örökös „utolsó utáni pillanat” páni félelmében, ismertek ritmusokat. A ritmusok az emberi döntés szövet-ségei. A ritmusok ismerete és a hozzájuk igazodás megóvja az embert a kapkodástól. Annak idején nem kérdezték mindennap és minden órában: Most dolgozzunk, vagy ünnepeljünk? Böjtljünk, vagy hallgassunk? Rendesen öltözzünk fel, vagy csak szokásosan? A tekintetbe vett idő mindenkinek megmondta. A vasárnap megmondta az embereknek, hogy most másképp kell öltözködni, templomba kell menni, és bőségesebben kell enni.

Az is biztos persze, hogy a ritmus akkoriban kérlelhetetlenül megparancsolta, mit kell tenni. Nekünk senki nem parancsol semmit, de megengedhetnénk, hogy a ritmusok irányítsanak. Otthonosabbá tesz minket, s életünk világa beláthatóbb és felismerhetőbb lesz, ha az időnek vannak körvonalai, s mi rájuk bízunk magunkat. A tekintetbe vett idő megőriz minket a döntések túlradó bőségétől, amely könnyen felőrölheti az embert.

Ötletszerűen megnevezek néhány példát arra, hogyan tűzhetünk ki olyan időbeli határjelzőket, amelyek formát adhatnak az életnek. Megszokhatnánk, hogy reggel és este rövid elmélkedést tartunk, elolvassunk egy zsoltárt vagy egy verset. Megál-lapíthatunk egy ilyen időt a hét elejére vagy végére vonatkozóan is. Meg-egyezhetnénk magunkkal, hogy mikor foglalkozunk a gyerekekkel és a családdal. Kijelölhetnénk, hogy mikor takarítunk, mikor tisztítjuk ki a cipőinket, mikor olvasunk, mikor megyünk látogatóba, mikor iszunk bort, és mikor nem. Különösen nehéz

olyan időszakokról megegyeznünk magunkkal, amikor olyan dolgokat teszünk, amelyeknek a szükségességét nem lehet közvetlenül belátni: az elmélkedés és az imádság idejét. Az „ügyek” mindig könnyen törnek az első helyre. A legdrágább idők mégis mindig azok, amelyeknek a közvetlen célját nem lehet igazolni.

Mi tesz minket otthonossá az életben, és mi ad bizonyosságot? A ritmusok mellett más szilárd formák és szokások. Például azokra a rituálékra gondolok, amelyek rendezik és megismerhetővé teszik az emberi együttélést. Nincs tartós intimitás struktúrák, formák és rituálék nélkül. Kedvelem az udvariassági rituálékat, mert szépek. Szemem előtt áll egy idős házaspár. Engem meghat az egymás iránti udvariasságuk, ahogyan kérnek és megköszönnek valamit, amikor az asztalnál odaadják egymásnak; ahogyan a férfi feleségit feleségére a kabátot, és nem ül le előbb, mint a felesége. Éppilyen szép a szülő-k udvariassága gyermekeikkel vagy a tanároké diákjaikkal – és per-sze fordítva is.

A forma éppen abban a kettősségben fontos, amit a közelség és a hosszú távú megszokás okoz. Amikor veszélyben van a vonzalom, s az emberek nehezen boldogulnak egymással, akkor a forma gyakran okosabb, mint a szív; az udvariasság igazabb és reményteljesebb, mint az ember pillanatnyi belső állapota. Rég rossz, ha a lelki szárazság időszakaiban az embernek nem áll rendelkezésére más, csak pillanatnyi ön maga; ha nem dolgozott olyan formákon, amelyek átmentik a kiengesztelődés partjára. A formában az ember megelőzi önmagát, és már azt a kiengesztelődött valakit játssza, aki talán csak holnap lesz. A formák olyanok, mint a siker maszkjai: eljátsszák a sikert, amikor az még nincs is jelen.

Természetesen mindenki tudja, hogy a formák teljesen hazugok is lehetnek: már nem eljátszanak valamit, csak hitegetnek valamivel, ami nem létezik. De létezik másfajta illúzió is. A pillanatnyi vak bizalom, a közvetlen valóság szentté avatása. A pillanatnyi hangulatok és érzések felemásak. Az ember több, mint ami az adott pillanatban. Az ember a tegnapja is, amikor még nagy volt a szerete-te. A holnapja is, amikor talán megint növekedni fog a szeretete. Erre emlé-

keztetik őt az udvariasság és a tiszteletadás formái. Ezek nem csupán különbségek, hanem az ember gesztusokba öltözött, hosszú távú valósága. Ezek nélkül összefüggéstelenekké és véletlenszerűvé válnak kapcsolataink. A forma napvilágra hoz minket, és megmenekülünk a pusztá pillanat félhomályától.

Az otthon és a haza összetartozik, s az otthon olykor a hazát képviseli. A haza az a hely, ahol lakni lehet, ahol lakói jogai vannak az embernek, s nem csupán külsőséges és formális értelemben. A haza a meghitt, barátságos hely, ahol az élet meleg és megőrződik; az a hely, ahol az élet megvilágosodik. A dolgokkal végzett munka a módja annak, hogy otthonossá váljunk az életben. A régi és szegényes hazákban az emberek számára nem maradt már, mint hogy megdolgozzanak a dolgokért. A régi hazák mindig a bennük élő emberek kézírását viselték.

Az élet kerekét nem lehet visszaforgatni, és ezt nem is akarhatjuk. Ehhez túlságosan fáradságos volt az élet a régi világokban. Mi olyan szabadságra tettünk szert, amelyről a régiek még csak nem is álmodhattak. De ennek a szabadságnak megvan az ára. Magányosabbak lettünk az új világban. Kevésbé vagyunk bizalmas viszonyban vele. Kérdés, vissza lehet-e hozni annak a tudásnak egy részét, amely a régi világot jellemezte. Megtanulhatunk-e ismét kenyeret sütni, káposztát savanyítani, sonkát füstölni? Tudom, hogy ezek gyámoltalan javaslatok, de valahol el kell kezdeni, hogy ismét közelebb jussunk a dolgokhoz, hogy ismét megbarátkozzunk a hellyel, ahol élünk, és ne csak sietősen átrohanjunk rajta.

Az ember elidegenedésének egyik legfőbb forrása az a rombolás, amit a bőség és a határtalanság okoz. A határtalan életvágy a szabadságunkat fenyegeti. Szemem előtt van az a falu, ahol felnőttem. Hetven évvel ezelőtt mintegy 3000 lakosa volt. Ez a szám nagyjából ugyanaz maradt, de a falu beépített területe ma háromszor akkora. Mit jelent ez a széttelepülés és ez létezőnek ez az elpusztítása unokáink jövője szempontjából? Hetven évvel ezelőtt egyetlen autó sem volt. Ma nem lehet elképzelni családot autó nélkül. Hetven évvel ezelőtt többnyire csak a konyhát fűtötték, ma a ház minden helyiségét. Hetven évvel ezelőtt nem ismerték a munkahelyi szabadságot és a nyári utazásokat. Nem lehet többé nem észrevenni a veszélyeket: A természet nem hagyja,

hogy úgy bánjunk vele, ahogyan bántunk vele. Visszaüt. Ideológiai elvakultságban kell szenvednie annak, aki tagadni akarja az összefüggést a sarkok jegének olvadása, hatalmas területek sztyeppévé válása, az utóbbi évek nagy áradásai és az életmódunk között.

Ráadásul utódaink életlehetőségeit is veszélyeztetjük. Az ember akkor ember, ha emlékszik elődeire, és gondoskodik unokáiról. Ahol az emberek ilyen mértékben fölébe helyezkednek a természeti folyamatoknak, mint nálunk, s azok urává és istenévé akarnak válni, ahelyett hogy azok részei lennének, ott nemcsak önmagukat pusztítják el, hanem felzabálják utódaik jövőjét is. Léteznek olyan állatok, amelyek felzabálják saját kölykeiket, ha nem fajuknak megfelelően tartják őket. Lehet, hogy hozzájuk fogunk hasonlítani?

Ha az ember „egy pillanat alatt” bárhová eljuthat, és „egy pillanat alatt” bármit megszerezhet, akkor otthonalanná és mindenütt jelenvalóvá válik. Ezzel azonban elveszíti az „itt és most”-ot, elveszíti a helyét és életének idejét. Ez a villámszerűség és mindent megszerezhetőség a földi tér, azaz a haza elvesztését jelenti. Szétrombolják a földi tereket. Minden egyformává válik, minden közömbössé válik. Minden fiatalnak Nike cipő kell, és minden felnőttnek el kell mennie egyszer Mallorcára. De kik vagyunk, ha elvesztettünk már minden földi nehézkedést? Hová tartozunk? Mit szeretünk, és kinek a lekötelezettjei vagyunk?

Mit tehetünk saját életünk és utódaink életének megmentéséért? Nem akarhatunk visszatérni abba a régi és kemény korbá, amelyben az emberek egy hideg természet rabszolgái voltak, s amelyben a természetet utánozták, és egymáshoz is kemények voltak. De nem játszhatjuk tovább e föld isteneit és molochját sem.

Talán vissza kell adnunk egy régi szó becsületét, s ez a szó az aszkézis. Az aszkézis fogalmához mindig is kapcsolódott a szabadság gondolata. Az önkéntes lemondásnak az a rendeltetése, hogy megőrizze az embert attól, hogy a világ rabszolgájává váljék: a pénz, az evés-ivás, a szexualitás rabszolgájává. Kétségtelen, hogy a régi aszketikus gondolkodásmód bizalmatlan volt az élet örömeivel szemben – de ez nem szükségképpen. Létezik olyan aszkézis is, amely a szabadságot és az élet igazi élvezetét szolgálja: Melyik helyet *nem* kell látnom, hogy más helyeket nyitott

szemmel nézhessek? Melyik könyvet *nem* kell elolvasnom, hogy más könyveket éber szellemmel olvashassak? Mit *nem* kell birtokolnom, hogy élvezni tudjam azt, amim van? „A főleges dolgok fölöslegessé teszik az életet”, mondta Pasolini.

A haza ott van, ahol az ember ismerős. Tudja, hogy hol vannak a fontos helyek: a színház, a templom, a fürdő, a cipész. De nemcsak a külső és a mostani dolgok ismerete tesz honossá, hanem például az is, ha ismerjük a hely történetét. S az otthonhoz, a házához mindig is hozzátartozott a temető. Az a hely, ahol a halottainkra gondolunk. Ahhoz, hogy otthonossá váljunk a világban, hozzátartozik annak tudása is, hogy nem mi vagyunk az elsők. Honnan jövők? E kérdés nélkül nem válaszolhatjuk meg saját egzisztenciánkat.

A haza az a hely, ahol összefüggésekben élünk. Nem véletlenül mondjuk összefüggéstelennek azt, ami zavaros és értelmetlen. Leginkább az emberekkel alkotott összefüggés tart életben minket: a családdal, a szomszédokkal, a különböző csoportokkal fennálló összefüggés. Régebbi korokban az ember beleszületett az ilyen összefüggésekbe, és nemigen szabadulhatott tőlük, s néha inkább akkor érezte magát biztonságban, ha végre egyedül volt, és megszabadult a csoport kényszeritől.

Ma másképp élünk, tudniillik a városok magányosságában. Ha már kirepültek a gyerekeik, ha meghalt az élettársuk, akkor sokan már csak önmaguk elviselhetetlen vendégei. „Egyedül kicsi vagy!” Ez nem csupán politikai szlogen, hanem nagy igazság is minden élethelyzetben. Ami korábban természetes adottság volt, azt ma keresni kell, és létre kell hozni: az összefüggéseket. A választott kapcsolatok ma talán fontosabbak, mint az eleve adottak, a barátságok fontosabbakká válnak, mint a rokonság.

Elmesélek egy személyes példát. Az utóbbi években olykor fontolóra vettük feleségemmel, hogy Hamburgból elköltözzünk Kölnbe, ahonnan ő származott, s ahová sok minden kötött minket. Aztán meghalt a feleségem. Sok-sok estén át eljöttek hozzám a barátaink. Szavak nélkül, a pusztá jelenlétükkel segítettek gyászomban. És új hazámmá tették Hamburgot. Többé nem vetődött fel a költözés gondolata.

Persze vannak másfajta barátságok is, amelyek otthonossá teszik számunkra az életet. Jó lenne, ha egy sor

„szöveg-baráttal” vennék körül magunkat: versekkel, amelyeket megtanultunk szeretni, néhány zsoltárral, dalokkal. Vendégjogot kellene adnunk nekik azzal, hogy fejből megtanuljuk őket. Ők megtartanak, vigasztalnak, bátorítanak minket, ha megengedjük nekik, hogy közel kerüljenek hozzánk. Sokszor, ha csődöt mond az ember saját nyelve, a versek vagy zsoltárok azt a gerendát jelenthetik,

amelybe az ember hajótörés után kapaszkodik. Valódi barátaink lehetnek, amikor boldogok vagyunk, vagy éppen az élet vereségei közepette.

Ismerek egy fiatalasszonyt, aki egyszer teljesen elutasította falusi szülőföldjét, mert nem bírta ki annak szűkösségét, és Berlinbe menekült. Ott olyan szabadságot tapasztalt, amelyet korábban elgondolni sem tudott. Kritikus maradt származási helyével szem-

ben, de egy töprengő beszélgetésben azt mondta: „A szülőföldemen nem kellett örökösén igazolnom magamat.” Milyen szép kijelentés ez a lakható helyről: Itt nem kell örökösén igazolnom magamat. Az otthon, a haza az a hely, ahol az embernek nem kell nyughatatlanul, minden pillanatban újból kitalálnia magát – és ahol sok barátja van.

Fulbert Steffensky

Forrás: Publik-Forum, 2008/1

Nemzet és hazafiság az evangéliumban

Két okból is nehéz elemezni ezt a témát; egyrészt mert a nemzet és a haza (hazafiság) mai értelemben vett fogalma Jézus korában nem létezett (bár hasonló értelemben igen), másrészt mert nagyon kevés evangéliumi helyen találkozunk ezzel a témával. A meglévő anyagot három fő csoportba oszthatjuk: Jézus viszonya a „birodalomhoz” (Rómához), a „politikai messianizmushoz” és a „nemzetekhez”.

Mind a három vonatkozásban alapvető eligazítást nyújt Jézus „*názáreti székfoglalója*” (Lk 4,16-21), amely nyugodtan nevezhető az ő politikai-társadalmi-gazdasági programjának: „*Az Úr Lelke szállt le rám, mivel felkent engem, hogy megvigyem az örömezenetet a nyomorgóknak; elküldött engem, hogy (meggyógyítsam a megtört szívűeket), követként kihirdessem a szabadulást a raboknak, s az elvakítottaknak szemük felnyílását, szabadon bocsásam a meggyötörteket, és kihirdessem az Úr kedves esztendejét.*” – Ez alkalommal nem fejtette ki, hogyan képzeleli el programja megvalósítását, de tanításának egészéből nyilvánvaló, hogy nem jogi szabályozással, nem „a törvény erejével”, nem (hatalmi) erőszakkal akarta felszabadítani a szegényeket, jóllakatni az éhezőket, de nem is „isten csoda” által (vö. Lk 4,3-4), az emberi „szabad akaratot” megkerülve, hanem az egyetlen lehetséges módon, *(megtért) emberek közreműködésével* (vö. Lk 17,21: „*Isten országa rajtatok fordul!*”). Ahogy hiteles tanítóhoz illik, példát is adott arra, hogyan képzeleli programja megvalósítását: amikor hallgatói megéheztek, *szétosztotta* közöttük a maga (és tanítványi közössége) ennivalóját (ld. Mk 6,35-44 és 8,1-9), majd ezt ismét lelkére kötötte értetlen tanítványainak (Mk 8,14.16-21).

Lássuk ezután a három területet külön-külön!

1) **Jézus és a Birodalom.** – Jézus egy kicsi nemzet tagja volt, olyan korban, amikor ez a nemzet egy hatalmas birodalom uralma (elnyomása) alatt állt. Jézus viszonyulását a Birodalomhoz egyik leghíresebb (és legkevésbé értett) mondása foglalja össze: „*A császárnak adjátok meg mindazt, ami megilleti a császárt, viszont adjátok meg Istennek, ami megilleti Istent*” (Mk 12,17)! – A mondat második fele nem mellérendelten áll az első mellett (mintha bármit is mellé lehetne rendelni Istennek, és lehetséges lenne „két úrnak szolgálni” (Mt 6,24), hanem annak tökéletesen fölérendelten („viszont”!), mint az a nézőpont, amelyből az

adózást és minden más kérdést is tekinteni kell. Mondani valója: Az *elsődleges* az, hogy megadjuk Istennek, ami őt megilleti, mindenki másnak pedig csak annyit, ami ezután még „megmarad”, vagyis ami ebből következik, illetve ezzel nem áll ellentétben! (Ezért – és persze az általános érvényű ellenségszeretet jegyében – taníthatja Jézus nemzeti szempontból egyenesen „botrányos” módon, hogy ha a megszálló birodalom katonája „*ezer lépésre kényszerít, menj el vele kétannyira*”: Mt 5,41.)

Útmutatásával Jézus – az ókori világban gyakorlatilag ismeretlen módon – egyfelől *szétválasztotta* a politikát és a vallást, másfelől – teljes ellentétben Pállal (Róm 13,1-7) – *megszüntette* az uralmi struktúrák misztifikálását és abszolutizálását: bármiféle birodalmi és hatalmi politikát sátni kísértésként vetett el: „*Az Úr, a te Istened előtt borulj le, és egyedül neki szolgálj*” (Lk 4,6-8)! Ezt azonban ki kell egészítenünk azzal, hogy *nem a politikai-evilági terület „mellett”* akart egy elhatárolt, paradicsomi „Isten országát” létrehozni, hanem éppen e konkrét világ adott-ságai „közepette” akarta fokozatosan érvényre juttatni „Isten országát”, Isten szeretetének mintájára áthatni és átalakítani a világot, mégpedig olyan *emberek által*, akik annak „megadására”, megvalósítására törekszenek, ami „megilleti Istent” (vö. Mt 6,10: „*Jöjjön el a te országod*” = „*Legyen meg a te akaratod*”).

Jézusnak ez az állásfoglalása burkoltan már tartalmazza azt a mozzanatot, amelyet a leggyakrabban hangsúlyoz e témában: a Birodalommal szembeni *erőszakos lázadás tiltását* (vö. Jn 18,36!); a zelóták ugyanis (a Róma ellen lázadó „nacionalisták”) tagadták a Rómának fizetendő adó jogosságát, és tény, hogy minden Róma elleni felkelés adó-megtagadással kezdődött. A „*nacionalista terrorizmus*” elutasítása a lényege a Pilátus által lemészárolt „galileaiakkal” (= zelóták) kapcsolatos nyilatkozatának („*ha meg nem tértek – a zelótizmusból –, valamennyien hasonlóan fogtok elveszni*”, azaz Pilátus ugyanígy fog elbánni veletek is”; Lk 13,3), akárcsak a keresztúton siránkozó asszonyok megfeddésének (hangos siránkozásuk ugyanis minden bizonnyal Róma elleni – s talán a Jézussal együtt megfeszíteni vitt zelóták melletti – tüntetés volt; Lk 23,28), amint ezt rögtön „elvi síkon” is megfogalmazza Jézus kérdése: „*Mert ha már a nedvűs fával ezt teszik, mi történik majd a szárazzal*” (Lk 23,31)? Értsd: Ha a római-

ak (pusztán taktikázásból) már velem is ilyen brutálisan bánnak el, jóllehet én csak „nedvdús fa” vagyok, az állam nem igazi, „eltüzelésre” alkalmatlan, veszélytelen „ellen-sége”, nem valódi lázadó – mit fognak tenni a tüzelésre valóban alkalmas „száraz fával”, a valódi lázadókkal, a „szabadságharcosokkal”, ha egyszer kitör a fegyveres konfliktus? Zelóta „hívei” terrorizmusa ellen hasonlóan tiltakozik Jézus „a templom megtisztítása” kapcsán is: „*Nincs-e megírva, hogy »az én házamat az imádkozás házána-k nevezik majd minden nép számára«? Ti viszont terroristák¹ bűvőhelyévé tettétek*” (Mk 11,17)! A szóban forgó „terroristák”, a zelóták ugyanis – az erőszakos nemzeti ellenállás képviselői, akiket Josephus Flavius „afféle jeruzsálemi rablóknak” nevezett – nem egyszer használták ki a nemzeti szentély ünnepi nyüzsgését arra, hogy „Isten nevében harcolva Isten ellenségei ellen”, orgyilkosságokat hajtsanak végre a rómaiak – és velük kollaboráló zsidók – ellen. Nem sokkal ezután, elfogatásakor Jézus tiltakozott az ellen, hogy „rablóként”, azaz terroristaként bánjanak vele (Mk 14,48).

Jézus – ahogyan más esetekben is – személyes *példájával támasztotta alá* tanítását, amikor Zakeushoz tért be szállásra (Lk 19,1-10); a gazdag fővámszedő ugyanis a rómaiak kollaboránsának számított (mint általában a vámosok), mivel tőlük bérelte a vámszedés hivatalát, és számukra hajtotta be – alkalmazottai, az egyszerű vámosok segítségével – a vámokat.

2) **Jézus és a politikai messianizmus.** – Jézus korának uralkodó eszméje a politikai messianizmus volt: ennek jegyében remélték egy „új Dávidtól” Izrael felszabadítását a római uralom alól, a nemzeti szabadságot, önállóságot és felvirágzást. Számos önjelölt „messiás” lépett fel, és Jézus személyéhez is kötődtek ilyen várakozások, még közvetlen tanítványai részéről is.

Legvilágosabb példája ennek a Zebedeus-fiak, Jakab és János kérése: „Add meg nekünk, hogy egyikünk jobboldon, másikunk balodon üljön a te dicsőségedben!” Jézus válasza határozottan elutasító: „*Nem tudjátok, mit kértetek!... Képesek vagytok-e kiinni azt poharat, amelyet én iszom ki?... A jobbon vagy balomon ülést megadni nem az én ügyem*” (Mk 10,35-40). A tanítványok kérése mögött az a várakozásuk áll, hogy Jézus a saját, Dávid modellje szerinti messiási uralmát (vö. Mt 20,21: „a te uralmad”) fogja megvalósítani Jeruzsálemben (a „dicsőség” ennek a királyságnak a dicsősége), s a várt messiási birodalomban a legfőbb miniszteri helyekre pályáznak „a király jobbán és balján”. Jézus – miután a pohár kiivásának képével utalt várható szenvedésére – azt mondja nekik: „Nem kínálhatok nektek díszhelyeket és hatalmi pozíciókat egy eljövendő messiási birodalomban!” Ennek oka egyszerű: Nem lesz semmiféle jézusi „uralom”, sem Jeruzsálemben, sem „egy eljövendő világkorszakban”, mivel Jézust kizárólag Isten „uralmának”, „a szeretet országának” megvalósulása érdekli, abban pedig semmiféle emberi uralomnak nincs helye (ld. Mt 23,9.8; Lk 22,25-27). Ha lenne Jézusnak (bármikor, bárhol) valamilyen „ország, uralma”, akkor megilletné őt a hivatalok osztogatása, és nem lenne szabad azt mondania, hogy ez „nem az ő ügye”.

Megerősítik azt azok a szavai, amelyeket a kérdés elvi vitájában mondott vitapartnereinek (Mk 12,35-37): „*Hogyan mondhatják az írástudók, hogy a Messiás Dávid fia? Hiszen maga Dávid mondta [állítólag] a szent Lélek által: »Így szólt az Úr az én uramhoz: Úlj a jobb kezem felől, amíg ellenségeidet lábaid alá vetem!« Maga Dávid mondja őt úrnak – de akkor hogyan fia neki?*” Rámutatva az (isteni sugalmazásúnak tartott) zsolnárszöveg belső ellentmondására („a Dávid-fia Messiás ura Dávidnak”), Jézus arra világít rá, hogy „a szent Lélek által szóló” Dávid tévedett, mert *semmiféle* (politikai) messiás („Isten földi helytartója”) nem létezik, hiszen Isten maga az egyetlen „úr” (vö. Mk 12,29!), és ezért az általa akart „világrendben”, a szeretet rendjében (= Isten országa) semmiféle emberi uralomnak nincs helye (vö. Mk 10,40!).

Persze ezt már nagyon is tudniuk kellett volna, legalábbis közvetlen tanítványainak mindenképpen; amikor ugyanis Fülöp Cezáreájában megkérdezte őket, kinek tartják őt, és Péter diadalmasan rávágta: „Te vagy a Messiás!”, akkor „*keményen rájuk szólt, hogy senkinek se beszéljenek őróla*” (Mk 8,27-30). – Jézus itt sehogyan sem foglalt állást Péter véleményével kapcsolatban! Már csak a messiási cím (elvi) többértelműsége miatt sem válaszolhatott egyszerű igennel (még utalásszerűen sem), de azért sem, mert a közgondolkodásbeli, azaz *politikai értelmezést* határozottan vissza kellett volna utasítania; ráadásul Istenről szóló üzenetével mégiscsak valamiféle „messiási” küldetést akart teljesíteni, azaz nagyon is konkrét „üdvösségre” akarta vezetni népét, igazi politikai, társadalmi, vallási stb. szabadságra és békére (vö. Lk 4,17-21; 13,34-35; 19,42 – vagy Mt 5,41). Jézus állást-nem-foglalását tehát semmiképp sem lehet Péterrel egyetértésként értelmezni. Megerősíti ezt, hogy Péter nyilvánvalóan igenlést várt Jézustól (ahogyan ezt Máté 16,17 majd betoldja), mint ahogy az evangélium első olvasói is, akik már Messiásnak tartották Jézust. Az evangélium feliratának tanúsága szerint (1,1) Márk is annak tartotta; ha tehát tudott volna olyan hagyományról, amely szerint Jézus egyetértett Péter felfogásával, aligha hallgatta volna el. (Írói tisztessége elismerést érdemel!) Jézus csak annyit mond itt, hogy „senkinek se beszéljenek őróla” (*peri autu*): A tanítványoknak nem Jézus személyét kell ige hirdetésük középpontjába állítaniuk, hanem Jézus Istenről és az ő országáról szóló üzenetét, és azt tetteikkel is hitelesíteniük kell (vö. Mk 6,12-13). Az, hogy Jézus sehogyan sem foglalt állást, egyszerűen Péter feltételezésének lesöprését jelenti: elejét akarta venni a vele kapcsolatos messiási fantáziálásoknak.

Nem sikerült neki, hiszen tanítványai még az utolsó vacsorán is azon versengenek, vajon melyikük számít a legnagyobbnak (vö. „jobb és bal felől ülés”, Mk 10,37). Ekkor súlyosan ironikus kérdések² zuhatagával józanítja ki őket (Lk 22,29-30): „...*én királyi uralmat hagyok rátok?? Ahogyan Atyám hagyott rám?? Hogy asztalomnál egyetek és igyatok »az én országomban«?? És majd trónon ülve ítéletek Izrael tizenkét törzsét??*” Magyarán: „Nem tudok arról, hogy Atyám királyi uralmat hagyott volna rám! És hogyan hagyhatnám rátok azt, ami nekem sincs? Nem tudok semmiféle királyi uralomról – csak alámerülésről, a szenvedés poharának kiivásáról tudok!... Hát semmit sem értetek? Nem vettétek észre, hogy soha még csak szót sem

¹ A „terroristák” fordítás részletes indoklását ld. Márk-kommentárom 659. lábjegyzetének első és 661. lábjegyzetének második bekezdésében, illetve Lukács-kommentárom 806. és 1628. lábjegyzetében.

² A szóban forgó mondatok kérdésként értelmezésének indoklását ld. Lukács-kommentárom 1517. lábjegyzetében.

ejtettem »az én országomról«, hanem kezdettől mindvégig »Isten országa« hírnökeként léptem fel?... Ítékezni akartok, ahogyan az a királyok kiváltsága! Mert ez a királyi uralom a vágyálmaidok netovábbja, ugye?» (Vö. Lk 12,50 – Mk 1,15 – Lk 19,11; ApCsel 1,6!)

3) **Jézus és a nemzetek.** – Ezt a témát két alpontra bontjuk: Jézus viszonya a nem zsidó nemzetekhez, illetve saját nemzetéhez.

a) *Jézus és a nem zsidó nemzetek* (az evangéliumok görög szövegében *ta ethné*, amit – helytelenül – „pogányok”-kal szoktak fordítani). – Viszonylag sok példát találunk arra, hogy Jézus *gyógyító tevékenysége* gondtalanul kiterjedt a nem zsidókra, a Palesztina körül élő nemzetek tagjaira is, mégpedig nemcsak saját hazája területén belül („a kafarnaumi százados”: Mt 8,5-13; Lk 7,1-10), hanem a határvidéken (a tíz leprás egyike: Lk 17,11-19), sőt a határon túl, „külföldön” is (a gerázai megszállott: Mk 5,1-20; a szír-föníciai asszony lánya Tírusz és Szidón vidékén: Mk 7,24-30; egy süketnéma a Dekapoliszban: Mk 7,31-37). Elfogulatlansága, az „idegenekre” is kiterjedő szeretete abban is megnyilvánul, hogy ezeknek az „idegen nemzetekhez tartozó” betegeknek a „hitét”, (Istenbe és öbeléje vetett) bizalmát (a kafarnaumi százados: Mt 8,10), illetve háliját (egy szamaritánus leprás: Lk 17,18) példaképpül állítja honfitársai elé, és ugyanezt megteszi nem gyógyítási összefüggésben is, az irtalmas szamaritánus példabeszédében (Lk 10,29-37).

Talán még a gyógyításnál is fontosabb megnyilvánulása Jézusnak, hogy a gyakorlatban is bemutatta az *ellenség-szeretetet*, amikor a szamaritánusok nem akartak szállást adni neki és tanítványainak, s az utóbbiak „égből leszálló tűzzel” akarták elpusztítani az „ősi ellenséget” (Lk 9,52-64). Keményen rászólt tanítványaira, lelkületüket sátáninak minősítette, és kijelentette: ő „nem azért jött, hogy elpusztítsa az emberek életét, hanem hogy megmentse azt” (Lk 9,55-56), tanúsítva ezzel, hogy még az „idegen nemzet” ellenséges tagjait is korlátozás nélkül embernek tekintti (nem pedig elpusztítandó „ellenségnek”).

Ami Jézus tanítói működését illeti, kissé bonyolultabb a helyzet két olyan mondása miatt, amely csak Máté evangéliumában található meg, noha a szóban forgó esemény Márknál (6,7-13; 7,24-30) és Lukácsnál (9,1-6) is megtalálható: „Küldetésem csak Izrael házának elveszett juhaihoz szól” (Mt 15,24); „A nemzetekhez ne menjete, a szamaritánusok városaiba ne térjete be” (Mt 10,5)! E mondások eredetiségét sokan vitatják, de nem valószínű, hogy utólag adták volna őket Jézus szájába, hiszen a Máté-evangélium keletkezésének korában az egyház már évtizedek óta gyakorolta a „pogánymissziót”. Mindenesetre azt látjuk, hogy Jézus „teológiai párbeszédet” folytat egy szamaritánus asszonnal (Jn 4,7-26), az „Izrael Istenéről” szóló tanúságtétel megbízásával küldi övéi közé a meggyógyított gerázai embert (Mk 5,19), s ami még fontosabb, végül „minden nemzetekhez” (Lk 24,47; Mt 28,19), sőt „az egész teremtéshez” (Mk 16,15) szóló tanítói megbízással ruházta fel követőit. Ennek a jézusi egyetemességnek a hitelességét persze talán még többen vitatják – de a „zsidó bezárkózás” és az „egyetemes nyitottság” kö-

zötti ellentmondás alighanem feloldható azzal, hogy feltételezzük Jézusról: az ő gondolkodása és lelkülete is fejlődhetett.

b) *Jézus viszonya saját nemzetéhez.* – Rendkívül nehéz erről bármit is mondani, mivel mindössze három ezzel kapcsolatos nyilatkozatáról tudunk, de mind a háromnak ugyanaz a tárgya: *nemzete, hazája sorsáért, létéért aggódik*. A három nyilatkozat közül kettőt már idéztem az 1. pontban (Lk 13,3; 23,31): ezekben Jézus óvta nemzetét a „nacionalista terrorizmustól”, konkrétan a Róma elleni lázadástól, mert attól tartott, hogy az népe pusztulásához fog vezetni. E két mondásában a tárgyilagos figyelmeztetés hangja szólal meg, a harmadik azonban, amelynek ugyanaz a mondanivalója („*Bár felismerted volna te is a békeség feltételeit*”, mondja Jeruzsálemhez közeledve: Lk 19,42), érzelmeivel nagyon telített, és arról árulkodik, mit jelentett Jézus számára népe esetleges pusztulása: olyan mélyen érintette ez a lehetőség, sőt valószínűség, hogy sírásra fakadt (Lk 19,41), amiről a szinoptikus evangéliumok semmilyen más összefüggésben nem számolnak be! Ennek alapján talán megengedhetjük magunknak azt a következtetést, hogy amilyen távol állt Jézustól az erőszakos („zelóta”) nacionalizmus, olyan közel állt hozzá a más népeknek ártani nem akaró, igazi hazaszeretet. Erről tanúskodik egyébként, kimondatlanul is, egész nyilvános működése: minden képességével és teljes erejével nemzetét szolgálta, és küldetése megpecsételéseként a vértanúhalált sem tartotta túl nagy árnak.

Gromon András

